

Sommerferd til hellige steder

Otto Krog

Det er en voksende tendens blant søkende mennesker at den kirkelige representasjonen av kristendommen oppleves som avsporet og avbleket. Samtidig finnes en sterk lengsel etter en ren og sann kristendom. Mange har en anelse om at dette kan være redningen for vår kultur så vel som vårt indre vesen og den ytre natur. Her i Norden har Søren Kierkegaard gitt oss særlige forutsetninger for å danne et slikt situasjonsbilde.

Spørsmålet er om den antroposofiske impulsen ved Rudolf Steiner og eksistensen av Kristen-samfunnet kan gi de nødvendige bidragene til en fornyelse av den kristne impulsen? Rudolf Steiner selv var som en ”sporhund” når det gjaldt alt det positive som fantes utenfor den antroposofiske impulsen. Han var opptatt av at antroposofien aldri måtte bli seg selv nok, men i stedet gjøre den mer allment tilgjengelig ved å påvise tilsvarende kvaliteter innenfor andre strømninger.

Mikaelisk-johanneisk åndsstrøm

Den keltiske kristendommen, en kraftfull og from mikaelisk-johanneisk åndsstrøm, vokste frem av en druide-ledet mysterievisdom som var uten forfallstendenser. Da den keltiske-kristne impuls ble fordrevet fra den ytre arena, viste denne heller ingen tegn til dekadens.

Steiner hevdet at arabismens universelle tankeaspekt, som keltiske kristne filosofer som Johannes Scotus Eriugena og Alanus ab Insulis, i høy grad delte, måtte avløses av en forståelse og opplevelse av tenkningen som individuell akt. Det handlet om tenkningens siste inkarnasjonsskritt, som fikk sitt vesentligste bidrag fra skolastikerne. Dermed ble grunnen bedre forberedt for en tidsriktig innforlivelse av bevissthetssjelen i den modne del av Europas mennesker. I dette siste evolusjonsskritt før vår tid spilte det første hierarki en hovedrolle. Vi kan si at det inntraff et bunnivå av sjelig innhold samtidig med en helt ny mulighetsfylde. Dette var nødvendig for sunn videreutvikling av bevissthetssjelen og dermed det neste evolusjonsskritt med mennesket i en aktiv hovedrolle: en frihetlig jeg-utvikling.

Det vil være av stor betydning å knytte an til dette

*Det keltiske korset i Korssund gjennomlyst av solen.
Alle foto: Sissel Jenseth.*

Over: På Moster ble kristenretten vedtatt i 1024. I forbindelse med 900-årsjubileet i 1924 ble det reist et kors til minne om kristningen av Norge på Vetahaugen, med kong Håkon og Christian Smit til stede. Smit var da konstituert fylkesmann i Hordaland, før han ble Norges første kristensamfunns prest.

Under: Måltid ute på tunet til Hogganvik Landsby.

friske, rene kutt – av det som en gang måtte gå under jorden i påvente av menneskets utvikling (slik antydnet ovenfor), og den keltiske impuls synes å ha praktisk talt alle de kvaliteter som er mangelvare i vår tid.

Forutsetninger for en slik studietur

Vi vet at hellige mennesker ved sitt blotte nærvær kan utøve forløsende kraft i det elementariske og i naturomgivelsene ut fra et overskudd av kjærlighet. En slik innpregning har evighetskarakter og inngir både en gave og utfordring for

mennesker som oppsøker disse egner i ettertid. Stavkirkene og de keltiske korsene er reelle markører for slike helliggjørende prosesser. Disse lokaliteter er glimrende arena for forfinet oppøving av vårt fornemmelsesapparat til et reelt og evident elementarisk vesensmøte uten svermeri.

Ytre og indre kvaliteter

Årets studietur i selskapets regi var vel forberedt med hensyn til stedvalg, noe som ble bekreftet av våre opplevelser underveis. I fire biler beveget vi

oss rundt i Sørvest-Norge fra Heddal stavkirke, via Røldal stavkirke, Etne kirke (keltisk steinkors), Hogganvik Landsby, Fartein Valens hjem i Valevåg, Moster steinkirke, Eivindvik (norsk-angelsk og et ødelagt keltisk kors), Korssund (keltisk kors), Astruptunet (Nikolai Astrup naturmaler), Seljas klosterruiner med Mikael's grotte, Urnes stavkirke og til vi avsluttet i Lom stavkirke.

Jeg vil rette en takk til Sissel Jenseth for god planlegging som resulterte i et prikkfritt arrangement. Til tross for lange reisestrekk, en rekke

Til venstre: Mikalesgrotten på Selja. På alteret innerst stod to små bilder av erkeengelen Mikael.
Over: Ørnen svevet over oss ute på Selja. Under: Diktet Eivindvig ble deklamert fra presten Dahls veranda.

ferger og ulike overnattingsteder, foregikk turen helt uten stress eller annen problematikk. Vi fikk anledning til å spare våre krefter til naturopplevelsene og turens indre kvaliteter.

Værgudene var også på vår side, og vi ble velsignet med sol og temperatur i så passelige doser at forholdene ikke kunne ønskes annerledes. Vi opplevde norsk natur på sitt vakreste, vår egen kultur i kraftfull form og en varm, sosial stemning blant deltagerne sikkert også takket være vårt tur-tema. Tilsammen utgjorde det en harmonisk helhet, ja vi kan si en trehet, utfra en keltisk forståelse. For dem var tretallet det harmoniske og helligste tall av tallene. Underveis søkte vi etter de keltisk-kristne sporene i landskapet, kulturen i kirkerommene og hadde våre daglige samlinger med samtaler. Her kunne den enkelte bidra ut fra kunnskap eller improvisasjon. Ikke minst var det en storslått opplevelse da Oddbjørn deklamerte diktet «Eivindvig» av

Henrik Wergeland stående på presten Niels Griis Alstrup Dahl (1765-1848) veranda i Eivindvik.

Jeg vil til slutt dvele ved det som for meg ble turens ”kronjuveler”; Korssundet og Selja.

Korset ved Korssundet

Ved et trangt sund midt i et eldorado av fjorder, bukter og øyer nord for Sognefjorden, står et stort velformet keltisk kors. Det rager 3,84 meter til værs, og står på en stein klippe 10-15 meter over vannflaten. Med sikker sans er korset plassert nettopp her, ved datidens travle trafikkåre – den indre seilingsleden som brakte de sjøfarende tett innpå korset. Vi kan også tenke oss at ved vanskelige værforhold har båtene tilbrakt mange ventetimer ved korset, i påvente av gunstigere strøm- og vindforhold. Hvilken virkning må ikke dette symboltunge kunstverket, stående alene midt i naturen, ha hatt på menneskene den gang. Så mektig og talende med sin silhuett mot

himmelen. Og mer enn det: Et sund bringer oss alltid fra den ene siden til den andre. ”O, menneske, hva gjør du med ditt liv? Har du noe som lar seg bringe over til den andre siden?”

Korsets flatside vender mot syd, og sentralt i korset er et hull, cirka 10-15 cm i diameter. Solen skinte gjennom hullet, og et øyeblikk fikk vi oppleve en solstrøm av urgammel keltisk soldyrkelse inn i kristningen av landet vårt. Her taler årtusener til alle som åpner sitt øye for det ytre og indre kors.

Når man fra østsiden skuer vestover mot korset og dets bakgrunn, ser man for det meste variert og vakker frodig natur, men lengst mot synsranden oppdager man trolske avrundete, nakne fjellformasjoner som en kraftfull jotun-bakgrunn. Et glimrende bilde på den keltisk kristendommens forløserrolle i fortid og fremtid her i landet for vår indre og ytre natur. Slik møter og forløser Kristus-Logos Natura-Logos ved menneskets deltagelse.

Tenk hvilken kontrast til vår tid denne mektige korsreisningen hadde i et den gang uvegsomt landskap har til vår tid. Med en fullstendig mangel på pietet har veivesenet plassert en fylkesveg med et skjemmende brospenn rett over sundet, bare noen meter unna korset. Denne manglende ærbødighet for stedets sceniske dramatik, forsterker korsets ve-rop til en tid og kultur i full utforbakke.

Selja i aftensol

En annen mektig opplevelse er Selja med Stadlandets mektige fjellformasjoner, som gir en betagende relieffvirkning mot himmel og hav.

Urnes stavkirke.

Her ute er klosteruiner, tårn og de gamle kirkeruinene øverst i bakken opp mot fjellet. Innerst ligger selve Mikaelsgrotten. En mer elementarisk tempelstemning har jeg aldri kjent maken til, selv om jeg er meget bevandret i slike naturelementer. Det hvilte hellighet og fred over området. Ved avreisestunden seilte en ørn ut fra fjellet og svevet 200 meter over hodene våre i en stor bue. Tydeligere kunne ikke naturen tale om den mikaelisk-johanneiske skatt som den keltisk kristendommen representerer og som inspirerer oss her ute ved sin representant, St. Sunniva.

Min varmeste takk til alle dere positive og ytende turdeltagere.

Stavkirkenes billedspråk

Jan E. Guettler

Hva forteller stavkirkene? Åpenbarer de en fortelling som gjelder vår tid, og hvor stammer fortellingen fra?

Den norske stavkirkearven

Man antar at det opprinnelig har eksistert rundt 1000 stavkirker her i landet, men det har også vært nevnt tall opp til 2000. I dag er det bare 28 stavkirker tilbake, bygget mellom 1130 og 1350. De fleste av disse finner vi i det indre av Østlandet og det indre av Sogn. Flere andre områder i Nord-Europa har hatt stavkirker, men av disse er få spor tilbake. I noen av de gjenværende kirkene er enkelte trematerialer godt over 1000 år gamle. Det finnes også spor av stavkirker som er en god del eldre enn de eksisterende. Men de har trolig vært bygget med stolper som sto rett ned i bakken og derfor bare hadde en begrenset levetid. De fleste stavkirkene ser ut til å ha vært bygget på steder hvor det fra gammelt av har vært gudehov.

Det finnes i dag et vell av forskning og dokumentasjon omkring norsk stavkirkekultur sett ut fra de fleste arkitektoniske, stilmessige og bygningstekniske aspekter. Men når det gjelder tydingen av stavkirkens billedspråk – deres ide-messige innhold – er det, bortsett fra danskene Flemming og Edda Distlers arbeid,¹ og selvsagt vår egen Dan Lindholm,² svært lite å finne. Det kan virke som om de fleste fagfolk, religions-

og idehistorikere, har vært preget av betydelig berøringsangst i forhold til dette temaet. Man får inntrykk av at de fleste som har nærmet seg emnet, ganske snart har resignert, og isteden valgt å betrakte stavkirkens ornamenter og utskjæringer som fantasifull pynt og dekorasjon, preget av «nordboernes forkjærlighet for fordreiede dyrekropper».

Den ired-keltisk kristne påvirkning

Mye tyder på at den tidlige irsk-keltiske kristne påvirkning har vært sterkt medvirkende til bygging og utforming av stavkirkene. I denne tiden må det ha funnet sted et viktig møte mellom den steinbyggende kristne kultur i England og Irland, og den norrøne trebygger- og treskjærerkulturen i Skandinavia og Nord-Europa.

I artikkelen «Nytt lys over kristningen av Norden», Antroposofi i Norge, nr. 2, 2015, viser Liv Skappel Gran hvor betydningsfull den keltisk-kristne impuls har vært, særlig under den første fase av kristningen av Norge. Ikke minst viser hun hvordan et kjent nedskrevet innvielsesritual for stavkirker³ tydelig kommer i strid med katolske prinsipper, og at kong Sverre, som åpenbart var irsk-keltisk kristen, kom i bitter strid med den katolske erkebiskop Nicolas og paven i Roma.

Det finnes en rekke holdepunkter for at den irsk-keltiske kristendommen kom til Norge med

1 Flemming Distler, Stavkirkernes billedsprog, fordybelse og tolkning. Illustrert av Edda Distler. Forlaget Stillis, Århus 1997.

2 Dan Lindholm, Stabkirchen in Norwegen, Drachenmythos und Christentum in der altnorwegischen Baukunst, Verlag Freies Geistlebens GmbH 1979.

3 Den såkalte «Stavkirkeprekenen», Tekst fra rundt 1100, en av homiliene (preknene) gjengitt i Gammelnorsk homiliebok fra 1200-tallet. Har antakelig vært benyttet ved kirkeinnvielser eller på årsdagen for kirkeinnvielsen.

Urneskirkens indre rom har i alt 16 søyler med terningformede kapiteler øverst.

Norwegen⁴ hvordan han i stavkirkene ser et uttrykk for den nordiske folkesjel med sin blanding av åsatro og kristendom samt folkeeventyrenes rike billedverden og folkenes nære forhold til naturkreftene.

Fleming og Edda Distler har med sitt imponerende arbeid *Stavkirkernes billedspråk* bygget videre på dette, men utvidet bildet vesentlig. Gjennom minutiøse studier av stavkirkenes former- og billedspråk, har de sammenliknet former med stensulpturer i Irland og England, skrifter, vignetter og tegninger fra *The Book of Kells* (800-900 e.Kr.)⁵ dødsvognen fra Osbergskipet (850 e.Kr.), og studier av kirker og religiøse minnesmerker over hele Europa. Dermed har Distler med overbevisende kraft kunnet vise til hvordan det keltisk-kristne billeduttrykk i stavkirkekunsten har smeltet sammen med det norrøne. Gjennom dette samspillet åpenbarer det seg en original og dagsaktuell helhet. For når det norrøne og nasjonale, som Lind-

holm eller prester som seilte eller drev for vind og vær, eller ble brakt til Norge av kristne konger og stormenn som hadde nær forbindelse med Irland og de engelske øyer. Vi kjenner også til beretningen om den keltisk kristne kongedatter Sunniva som drev i land på øya Selja, hvor det senere ble grunnlagt et kloster som ble et viktig mål for pilgrimner. En rekke funn og beretninger vitner om bygging av klostre og kirker langs kysten, lenge før den offisielle kristningen av Norge. Olav Trygvason går i land på Moster for å kristne landet i 995, og kristenretten gjøres gjeldende over hele landet i 1024.

En tidløs fortelling om mennesket

Dan Lindholm beskriver i sin bok *Stavkirken in*

holder på, spiller sammen med det iro-keltiske kristne innslag som Distler bringer frem, skjer noe dramatisk, – stavkirkeperspektivet utvider seg fundamentalt. Det åpenbarer seg *lag på lag av nye fortellinger* som sammen danner et omfattende univers – en tidløs fortelling om mennesket som bærer sine vinger langt utover det lokale og nasjonale særpreg.

Så kreves det også noe av den som vil åpne universet som stavkirkene skjuler. Distler slår fast: «stavkirkerne avslører kun sin historie for oss

⁴ Se fotnote 2.

⁵ Liv Skappel Gran «Nytt lys over kristningen av Norden», *Antroposofi i Norge*, nr. 2, 2015,

Mikael med slangestav og kors som formanende veileder (se fig 2, s.32). Foto: Ellen Brinchmann.

hvis vi gir oss god tid til å leve oss inn i de forskjellige billedrekker som vi oppdager i dem». Han vet hva han snakker om. År etter år har Fleming Distler og hans kone Edda klatret og krøpet rundt på mørke loft og i kroker i de norske stavkirkene for å utforske hver minste detalj. Det hele er nøye dokumentert og fortolket i et enestående og banebrytende verk, utgitt i Århus i 1997. Merkelig nok har boken ennå ikke blitt anmeldt i noe kjent norsk tidsskrift, heller ikke av *Antroposofi i Norge*.

Kampen om menneskebildet

For å forstå betydningene av stavkirkenes formspråk må man forstå noe mer av det spesielle ved den irsk-keltiske kristendom, og hvorfor kunnskap om dette er så fraværende i vår historieskrivning. Mye tyder på at vår første historieskriver, Snorre Sturlason, allerede i Kongesagaene (*Heimskringla*) nedtonte den iro-keltisk kristne innflytelse fordi han selv var katolsk kristen, og derfor kom i motsetning til den irsk-kelt-

iske kristendommen.¹ Vi må huske på at det allerede på denne tiden hadde dannet seg et stort og viktig skille innen den kristne verden, som ble stadig mer tilspisset gjennom hele middelalderen. Grunnlaget for dette skillet ble lagt på det åttende økumeniske konsil i Konstantinopel i 869 e.Kr. Før dette hadde man innen den europeiske kulturkrets antatt at mennesket besto av tre vesensdeler: *legeme, sjel og ånd*. På det pavelige konsil kom man, etter omfattende dragkamper og forhandlinger, frem til at det som før var blitt kalt *ånd* hos vanlige dødelige mennesker, bare til nød kunne regnes som en *åndelig del av sjelen*. Og den delen var av så *uren art* at den ikke kunne regnes som noe selvstendig vesensledd. Derfor måtte ånden stå under kirkens, paven, formynder-skap. Det var kun gjennom kirken at det enkelte mennesket kunne få adgang til den åndelige verden, dvs. *Guds verden, paradiset og frelsen*. Mange har senere kalt dette kirkens *avskaffelse av ånden*. Man

kan forstå hvilket maktpotensial som lå i dette dogmet. Dogmet ble også enerådende innen den senere utvikling av vår tids filosofi og vitenskap, som først og fremst anerkjente det *legemlige*, til *nød sjelen*, men tok helt avstand fra den *åndelige dimensjon* i sitt *menneskebilde* og vitenskapen om mennesket.

I den ur-kristne, keltisk-irske kristendom, derimot, var forestillingen om ånden ikke bundet av noe slikt kirkelig dogme. Ånden var noe som tilhørte alle mennesker. Den utgjorde det området i mennesket hvor bevisstheten kunne møte en høyere erkjennelse; og til slutt, gjennom fordypning og pleie, nå frem til Kristus og opplevelse av Den hellige ånd, uavhengig av et prestelig formynderskap. Enhver hadde mulighet til på egen hånd å søke Gud i sitt indre. Kirkens prester så seg ikke som allmektige forvaltere av himmelrikets porter, men som tjenere og fød-

¹ Se note 5.

selshjelpere for alle som søkte Kristus, for alle folkeslag og kulturer, uansett rikdom, makt og anseelse. I tillegg var den iro-keltiske kristendom med sin bakgrunn i årtusengamle *druide*-tradisjoner og sitt dype forhold til naturkreftene på mange måter beslektet med det norrøne. Den hadde ingen dogmer og var åpen for å ta inn over seg alt som hørte med til en dypere innsikt om mennesket og naturen. Dette er viktige perspektiver å ha med når man vil studere stavkirkenes billedspråk.

Det dype skillet i synet på mennesket mellom den katolske verden og andre kristne grupper, tilspisset seg etter hvert til religionsfølgelser og blodig, skånselsløs kamp mot alle som ikke ville stille seg under romerkirkens enerådige førerskap. De ble straks kalt vantro og kjettere. All kunst og bilder i kirkene som kunne minne om de kjetterske tankene, ble forsøkt utryddet. Man kan derfor undre seg over at så mange stavkirker tross alt har fått bestå med sine rike (og kjetterske) billedmotiver, ikke bare under katolisismen, men også under den etterfølgende billedstormende puritanismen.

Stavkirkenes fortellinger

Distler viser i sitt arbeid hvordan ulike grupper stavkirker forteller sin historie om mennesket på hver sin måte: «En kirke forteller sin historie ved hjelp av de utskårne portaler (Heddal), en annen forteller utfra sine terningkapiteler og lisenere (Urnes), andre forteller ut fra takrytteren og vestportalen (Borgund og Hurum), atter andre ut fra de ti eller tolv hoder øverst på søylene (Hegge og Lomen).

I denne artikkelen vil jeg gå inn på kapitelbildene i Urnes stavkirke, for å antyde hva en slik fortelling dreier seg om. Boken til Distler er fullt tilgjengelig, og i denne artikkelen er det bare mulig å gi en liten smakebit.

Urnes stavkirke er kjent for å være den eldste stavkirken i Norge, og ligger på et høyt nes dypt inne i Sognefjorden, omkranset av høye fjell i et

stort og mektig landskapsrom. Den nåværende kirken daterer seg fra omkring 1130. Men det har stått to stavkirker før på samme sted. De vakre utskårne veggpanelene på nordveggen med det berømte «urnesdyret» (UNESCOS verdensarvliste) – kjent som «urnesstilen» – skriver seg fra en 50-100 år eldre kirke. Distler går i sin fremstilling nøye inn på urnesdyrets betydning, noe det ikke er plass til å gå inn på her. Hvis man leser omtaler av Urneskirken på nett, er det stort sett urnesdyret og de vakre panelene på kirkens utside som omtales, bare unntaksvis nevner man noe om *den sensasjonelle billedrikdom i kirkens indre*.

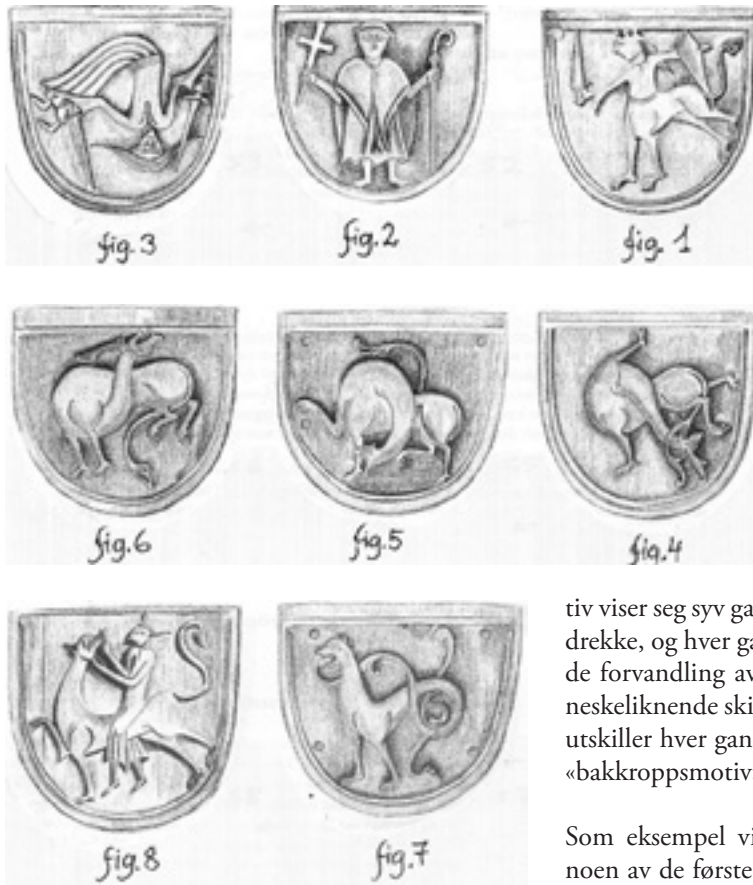
Urneskirkens menneskefrise

Urneskirkens indre rom har i alt 16 søyler med terningformede kapiteler. Disse er dekorert med 49 nøye utskårne bilder som alle er forskjellige. Distler viser oss hvordan hele billedrekken henger sammen. Følger man bildene fra høyre mot venstre og starter gjennomgangen på høyre side av inngangen i vest (se oversikten), vil bildene fortelle en mangfoldig historie om menneskets liv og utvikling i mange sjikt og ulike perspektiver. Ned fra taket og vertikalt inn i den horisontale billedstrøm peker 10 utskårne billedflater (lisenere)² som spydformede impulser fra oven ned i billedrekken.

I tidligere tider kom det bare lys inn i kirkerommet gjennom små glugger oppunder taket. Gjennom den sterke kontrasten mellom det mørke kirkerommet nede, og lyset fra oven, viste bildene seg der oppe godt synlige og nesten svevende under taket. Sammen med bildene kom prestens tale som en mektig og forsterket strøm ovenfra når han talte på det rette sted inn mot sakristiet. Hvilket inntrykk må vel dette ha gjort på datidens mennesker, som hverken kunne lese eller skrive, knapt nok hadde sett et bilde i en bok, og ellers var prisgitt naturkreftene. Å stå i mørket på kirkegulvet og se opp på den lys-

² *Lisenene må ses på som viktige bærere av impulser ovenfra – fra den åndelige verden – men dette vil det ikke bli plass til å komme nøyere inn på i denne artikkelen.*

stavkirke, er de mange dyreskikkelser som *biter hverandre* eller *biter seg selv*. Distler gjør rede for bittets betydning. Billedmessig er det uttrykk for en forvandlingsimpuls fra et vesen til et annet, eller fra et vesen til seg selv – for å vekke til live *det som skal, bør eller må forandres*. På utsiden av Urnes kirke er det dyr og slanger som *biter hverandre*, men i kirkens indre på kapitelbildene og på lisenene er det bare dyr som *biter seg selv*.

Dette *individuelle* bitt-motiv viser seg syv ganger i Urneskirkens indre billedrekket, og hver gang viser det seg en etterfølgende forvandling av de pattedyrsaktige eller menneskelignende skikkelser i de neste motiver. Man utskiller hver gang tre stadier: Først et bitt, så et «bakkropsmotiv», og deretter en forvandling.

Som eksempel vil jeg gå mer detaljert inn på noen av de første bildene i rekken av kapitelbilder (fig 1-8) som er hentet fra Distler-boken.

Kapitelbildenes fortellerkunst

Når man kommer inn i Urneskirken og ser mot syd, er det første bildet man møter på første søylekapitel, en *kentaur* (halvt dyr og halvt menneske) med sverd og skjold som stormer vilt fremad (fig 1). Det neste bildet viser, er en formanende skikkelse med slangestav («Hermestav») i den ene hånden og et kors i den andre (fig 2). Man føler spontant at denne skikkelsen vil si: «Tenk deg om før du stormer videre». Slangestaven skal minne om forbindelsen mellom himmel og jord, og korset om vårt eget ansvar og avhengighet av de betingelser som jordelivet bringer. Vi kan godt ane at det mennesket mottar her, er en mikaelimpuls. På neste bilde (fig 3) ser vi at ynglingen allikevel ikke har klart å ta formaningens sterkt nok opp i seg, og styrter

ende strøm av bilder der oppe må ha hatt en stor betydning og rørt ved de dypeste strenger i følelses- og viljeslivet. Her kunne ikke bare mennesker se hele livsløpet folde seg ut som et stort og mektig bilde, her var også hele *innvielsesveien* billedlig fremstilt. I dette levende billedskue var menneskets muligheter til selv å komme frem til en høyere erkjennelse og innsikt – åndeliggjøringen av mennesket – nøye levendegjort for *enhver som ville se det*, og arbeide med det. Her fikk den enkelte åpen adgang til det som pavekirken ville ha sitt absolutte formynderskap over; her var mennesket ikke umyndiggjort, alt var åpent stilt til skue, og man kunne delta i sin egen menneskeferd med økende bevissthet, følelse og vilje.

Bittets betydning i stavkirkekunsten

Det som har undret mange i dag når de ser en

i avgrunnen: «Hovmod står for fall». Men heldigvis kan vi få nye muligheter til å lære.

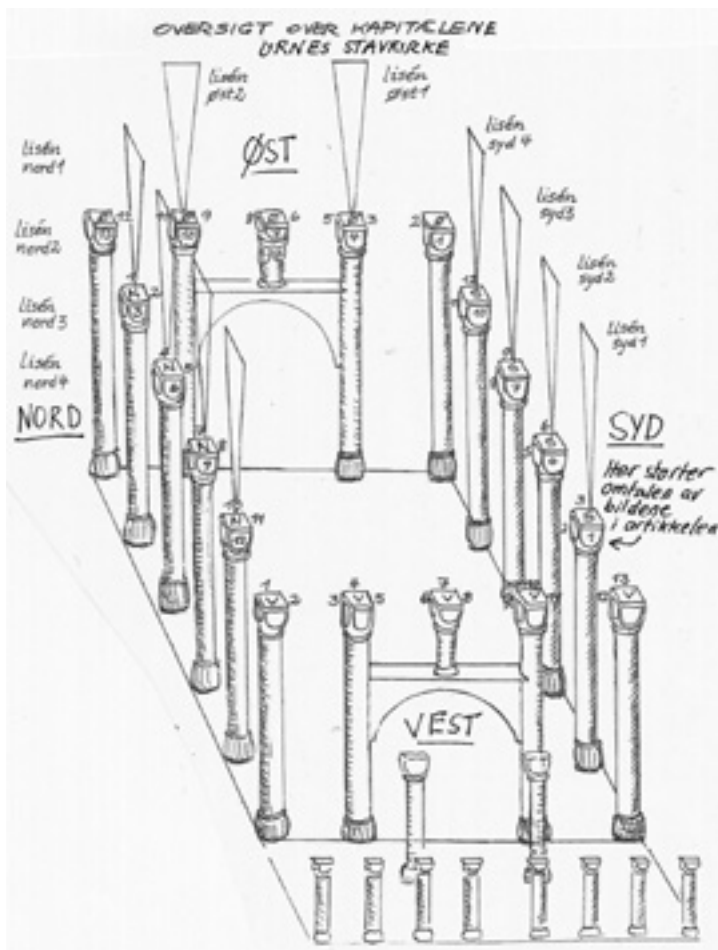
Ny lærdom kan komme etter *besinnelsen*, som vi møter på neste bilde (fig 4): Et pattedyraktig vesen med fire ben biter seg selv i halen. Med hodet gir vesenet en forvandlingsimpuls til bakkroppen. Gjennom denne impulsen kan *viljen komme inn i tenkningen*. Med viljen gjøres tenkningen mer formbar og billedrik. Samtidig foretar dyret noen merkelig vridninger og markerer alle tre retningene i rommet: opp-ned, høyre-venstre, bak-frem, og stiller seg derved mestrende (inkarnerende) inn i rommets dimensjoner. På det neste bildet (fig 5) biter dyret seg i for-benet (følelsesområdet av viljen), samtidig som hodets bakovergående bevegelse nå bringes fremad og halen gjennomtrenger bakkroppen. Denne gangen er det *følelsene* som bringes i kontakt med *tenkningen*. Bildene (imagnasjonene) som har dannet seg i tenkningen gjennom viljen, berikes nå med *følelsesfylde*, blir friskere og mer levende. En ny bevegelse skjer deretter (fig 6), hodet dreies opp og halen ned og former en geberde som likner håndbevegelsene fra Marias bebudelse, og som vi kjenner igjen fra julespillene fra Oberufer. Her forbinder dyret seg med både himmel og jord, og bena får *to ulike nivåer* å stå på. Et slør løsner fra dyrets øyner. I neste bilde (fig 7) viser forvandlingen seg ved at bakkroppen er

Flemming Distler tar i sin bok frem noen sentrale trekk ved stavkirkenes billedspråk, med spesiell vekt på den fortelling som kommer frem i Urnes stavkirke gjennom de 49 nøye utskårne kapitel-bildene i kirkens indre.

blitt planteaktig uskyldig, og fri. Vesenet står nå på to ben. Som Distler bemerker, kan dette bety at en åndelig impuls har innforlivet seg. Samtidig stikker dyret halen i munnen slik at hodet med den våkne bevisstheten forbinder seg med den frigjorte bakparten. Vi får deretter se (fig 8) et menneske som er *blitt herre over sin dyrekropp*. Rytteren sitter støtt i sadelen og hendene holder fast omkring hestens over- og underkjeve. Man kan merke seg den underlige detaljen med narreluen som får oss til å tenke på Parsifal-legenden hvor unge Parsifal rir ut i verden i sin narredrakt.

Legeme, sjel og ånd – en helhet

Vi er fortsatt kommet bare *halvveis i den sydlige søylerekken*, og det er 41 bilder igjen i Urne-

skirkens menneskefrise. Nå må vi ta noen lange steg for å komme videre. Vi slår fast at *den sydlige billedfølge* har som hovedtema menneskets *mestring av den fysiske kropp og det legemlige ved tilværelsen*.

Østveggen bilder viser *sjelens utvikling*. Her er det bl.a. halsen og strupen, et organ for åndedrett og ernæring, som nå skal nå bli grunnlaget for *mennesketalen*. På denne sin vei i det sjelelige får også mennesket en mulighet til å møte *Kristus*.

På *nordveggen* kommer vi til menneskets åndelige utvikling, Den hellige ånd, og et nytt møte med Kristusvesenet. Her trer det legemlige ytre tilbake for at det åndelige skal komme bedre frem. Tanken skal utvikles og forfines slik at livet kan bli i samsvar med den åndelige verdens lover og impulser. Her biter dyret seg selv i tungen, slik at talen kan forvandles til redskap for en høyere moral.

På *vestveggen* mot inngangspartiet, hvor døpefonten en gang stod, hvor både himmel og jord møtes, får vi også møte *fødsel og død, oppstandelse, og menneskets innvielse*. Distler viser hvordan billedstrømmen fra kirkens indre fortsetter på kirkens utside, og hvordan takkonstruksjonene, de utvendige panelene med Urnesdyret, og alt annet som inngår i kirken, utgjør en samlet helhet av flerfoldige lag og fortellinger; vi aner en gave fra fortiden som bare er ved begynnelsen av å skulle åpenbare seg.

Denne artikkelen er skrevet etter en reise til flere stavkirker på Vestlandet med en gruppe interesserte personer ved sankthans-tider 2015, etter et svært inspirerende opplegg og utmerket ledelse av Sissel Jenseth. Se Otto Krogs artikkel i samme tidsskrift. Etter reisen viste mange av deltakerne stor interesse for videre studier av stavkirkeimpulsen. De som ønsker å være med kan kontakte Oslogruppen, Otto Krog, undertegnede eller andre som har vært med på turen.

Tanker fra en stavkirketur

Phillip Nortvedt

Denne betraktningen er en form for dagboknotater etter en stavkirketur på sensommeren 2015. En kan undre seg over om stavkirkene bare er en form for kulturarv, eller om de også har noe spirituelt å fortelle oss i dag. Det er vel en del som har sett bildet av Rudolf Steiner idet han poserer utenfor stavkirken på folkemuseet. Men utover det har han ikke gitt noen oppklarende uttalelser om hva disse fantastiske byggverkene egentlige betydning kan være.

Når en kommer til Urnes en solblank sommerdag, kan en undres på om det er Logos, verdensordet selv som taler. Kirken ligger på en slags krum, halvspent odde som rager ut i Sognefjorden. Mot vest trekker fjellåsene seg tilbake, slik at solnedgangene blir ekstra kraftige. Mot syd og nord speiler havflaten seg. I tillegg har vi to helt spesielle formasjoner: I syd en pyramideformet fjelltopp som antyder at noe himmelsk senker seg ned, og i nord en

Urnes stavkirke ligger på odden Ornes i Lustrafjorden, en arm av Sognefjorden. Foto: Sissel Jenseth.

kraftig konveks tueform som antyder at noe hvelver seg fra det indre av jorden.

Sitter en foran kirken og titter mot øst, kan en oppleve at åsene bak har kraftige bueformer som griper om seg og skaper en veldig dynamikk. De minner svært meget om noen av de utskårne formasjoner vi kan finne i Menneskehetsrepresentanten. Litt underlig siden Rudolf Steiner ikke har vært i Urnes og opplevet dette.

Da jeg satt der og betraktet kirken og omgivelsene, tenkte jeg at her må Guds hånd ha senket seg ned og «lagt» kirken inn i terrenget. Det er vel også betegnende at det på skiltet står Ornes. Dette er stedet, neset, odden, hvor «Ordet» taler.

Står en inne i kirken, er ikke det ikke så lett å få øye på ur-impulsen. Mangt og meget har kommet til gjennom hundreårene, slik som tønnehvelvet, malingen og talerstolen. Den innviede mesteren som i sin tid må ha stått for dette enestående monumentet, kan ha ant noe, for

han plasserte de verdenskjente relieffene i nord, på utsiden av veggen. Der kunne ingen røre eller forandre dem.

At disse stedene rager langt utover det nasjonale, kan en også erfare gjennom alle de menneskene fra fjern og nær som kommer hvert år. I Lærdal like ved Borgund stavkirke, fortalte hoteleieren at han i løpet av en 5 måneders sesong har over 20 000 gjester, hvorav de fleste utlendinger. Og antall kinesere til Norge har i løpet av få år steget fra 60 000 til rundt 160 000! Videre er det merkelig nok slik at på flere steder er stavkirkeguidene også utlendinger. I Borgund opplevde vi en franskmann, Urnes hadde en italiener, Kaupanger en tysker og et annet sted var det en afrikaner som snakket på et stotrende norsk. Denne siste var den mest interessante å lytte til, med sin fabelaktige innlevelse og fortellerevne.

Hva er felles for alle stavkirkene, hva er selve hovedimpulsen? Undertegnede tror at det er forholdet mellom lys og mørke, mellom tid og rom.

Det er bare en og en som kan gå inn i kirken, idet en passerer de fabelaktige relieffene rundt portalen. Relieffene med de fire dyrene som snor seg inn i hverandre. På innsiden blir kontrasten svært sterk mellom det mørke rommet og det kraftige sommerlyset og naturkreftene der ute. I dag må man lukke øynene for å erfare noe, da de fleste stedene har fått vinduer og belysning.

Opprinnelig må det ha vært oppvåkningen til et indre rom; idet du i en meditativ situasjon lukker øynene kommer du først inn i et mørke før det langsomt demrer ett lys. Slik sett kan stavkirkeimpulsen ha vært et trinn mot utviklingen av vår tids bevissthetsjæl. I så måte kan en minnes Ru-

dolf Steiners første ord i *Hvorledes erverver man kunnskap om de høyere verdener*: «Et hvert menneske kan uavhengig av stilling og stand begynne på erkjennelsesveien, den er ikke forbeholdt noen få eksklusive individer.» Og således trenger man heller ingen forhånds-kunnskaper for å nærme seg stavkirkenes innerste gåter.

Her skal vi så avrunde med noen stikkord for hvert anlegg i forhold til elementene og eterartene: Hopperstad er tydelig preget av jordelementet, kirken ligger midt i et dalområde ved Viken. Den er plassert oppe på en liten jordkoll, og mot syd står det en mektig tredelt mørk blodbøk. Videre kan man ane meanderformer som slynger seg i en bekk på østsiden. I Vågå er vann-elementet merkbart tilstede. Bygget er plassert helt nede i vannspeilhøyde, og like ved veggen strømmer det en stri bekk. I Lom stavkirke kan vi oppleve luft-elementet; her har de plassert kirken på skillet mellom tre dalfører. Riktignok buldrer det en kraftig foss like ved, men også den bringer et friskt luftdrag med seg. Så har vi Urnes, hvor stavkirken er plassert i en «varmeeterform». Det understrekes av det kraftige sollyset som omgir stedet, og som forsterkes ytterligere ved at vi har Sognefjorden på tre sider. Det er ikke tilfeldig at det nettopp rundt denne kirken er et blomstrende fruktlandskap.

Vi kan konkludere med at kirkene har hatt en dobbeltfunksjon: de skulle bringe menneskene til en indre oppvåkning, og de skulle også forsterke og aksentuere naturkreftene der ute. Dette virket helt inn i det helbredende slik som ved stavkirken i Røldal. Ved sankthanstider kom folk fra fjern og nær for å få impulser til å fri seg fra sykdommer. I våre dager tror vi ikke lenger på slikt.

Nordportalen med «Urnesdyret» skriver seg fra en 50-100 år eldre kirke. Foto: SJ.